

Ma pole elus Jumalat palunud nii pikalt ja nii kirglikult, kui sellel ööl

„Varjendid olid inimesi pilgeni täis, seal võis hulluks minna. Emad väikeste lastega kogunesid siis pommitamise ajal meie majja ja olime varjus meie maja koridoris korterite ukseorvades. Ma pole elus Jumalat palunud nii pikalt ja nii kirglikult, kui sellel ööl!“ meenutas märtsipommitamist selle lapsena üle elanud naine. 9. ja 10. märtsil möödub 79 aastat Tallinnas hävingut külvanud märtsipommitamisest. 9. märts 1944 oli neljapäev, taevas oli pilvitu ja õhtul paistis kuu. Sõjaaja hallile argipäevale pakkusid vaheldust kohvikud, kinod ja teatrid. Õhurünnak algas kell 19.15. Niipea kui linna kohal märgati rippumas pommitajatele valgust näitavaid valgustuspomme ehk «jõulupuid», hakkasid undama hoiatussireenid. Saksa õhutõrjekahurid avasid tule vaenlase lennukite pihta ja inimesed tunglesid varjenditesse. Veidi hiljem mattus kõik langevate pommide laviini mürasse. Lühikese ajaga oli suur osa linnast leekides, ja nagu märkis üks sündmuse tunnistajatest Walter Jõgi: kui põrgu on olemas, siis oli see tol ööl Tallinnas.

Teine pommitamise üle elanu, Hilja Sagris, oli toona kuue aastane. Ta elas perega Lasnamäel Kivimurru tänaval majas, milles koos hoovipealse majaga oli kokku 12 korterit.. „Isa oli just jalgrattal töölt jõudnud ja tõmbas säärikuid jalast, ema oli minemas teisele naisele appi väikest last pesema,“ meenutas Sagris. „Hüüdsin neile, et pommitatakse. Õnneks meie toonane kodu jäi alles.“

Üsna varsti prantsatas maja väravasse väike fugasspomm. „Isa arvas, et ema lõi üleval koridori ukse kõvasti kinni,“ meenutas Sagris. „Ta välja vaatama ja tagasi tulles ütles, et laternad on üleval.“

Varjendid olid inimesi pilgeni täis

Õhusireen hakkas huilgama, kuid varjendis ei jagunud kõigile kohti. Pungil täis oli nii Majaka tänava alguse paekivist koolihoone lähedane varjend kui Asunduse tänava sissepääsuga linna suurim varjend. „Isa ütles, et läheme koju. Seal all võib hulluks minna, pole õhku, mida hingata! Kes oigab, kes vannub,“ meenutas Sagris. „Tulimegi koju tagasi. Emad väikeste lastega kogunesid siis meie majja. Isa andis siis korralduse kõigile soojad riided selga panna ja sülelastele tekid ümber panna. Meie istusime võlvlaega koridoris korterite ukseorvades. See oli

pealinn.ee

Estonia teater
Teater

kildudest hoidumiseks kõige kindlam ja varjulisem paik. Seal me esimese õhurünnaku ajal peidus olimegi!”

Pomm kukkus ka kõrvalmajja, värinat, rappumist, tolmu ja laest langevat lupja oli omajagu. “Mina istusin vanainimese süles, kes pidevalt palvetas. Ka ma ise pole elus Jumalat palunud nii pikalt ja nii kirglikult, kui sellel ööl!” lausus Sagris.

Rünnaku esimene laine kestis kella 21.15-ni. Teine õhurünnak Lasnamäge enam nii palju ei puutunud. Kahe rünnaku vahel sõitis isa jalgrattaga Keskturuni, sealkandis elas ta õde. Tagasi tulles rääkis ta, et kõik lõõmab ja püsti seisab ainult paekivist limonaadivabrik, mille hoone praegugi olemas. Üle Tartu maantee ulatus tulest müür!”

Tuntud restorani põleng tegi hävitustööd

Praegu elab Sagris Vana-Veerenni tänaval ehk Võllamäel, nagu ta ise ütleb. “Meie elumajad on ehitatud kunagise alkoolihoone kohale, mis märtsipommitamisel tabamuse sai.”

Kell üks öösel saabus linna kohale uus pommitajate laine ja pommisadu kestis kuni poole neljani hommikul. Rünnaku lõppedes avanes kohutav pilt. Harju tänav lõõmas tules, restoran Kuld Lõvi ja kino Amor olid saanud täistabamuse. Põlesid Estonia teater, Niguliste kiriku ja raekoja torn.

Jõgi kirjutas oma mälestustes hotell-restorani Kuld Lõvi (Harju 40) hävingust. «Kui esimesel õhurünnakul jõudsin Raekoja platsi taga oleva kivimaja pööningule, kõmas raske plahvatuse kõma, õhusurve paiskas maja telliskatuse segi ja tegi selle üsna läbipaistvaks,» kirjutas Jõgi. «Nägin Harju tänava lõpuosas tõusvat kõrget tule- suitsu- ja prahisammast. Lähemal vaatlusel selgus, et see oli Kuld Lõvi. Siit sai Harju tänava piirkonna tuli oma alguse. Ei väida, et see oli ainus tulepesa selles piirkonnas, kuid Kuld Lõvi tuli levis kiirelt ja tegi palju hävitustööd.»

Niguliste ja raekoja kiivrid kukkusid maha

Hulk aega pärast esimest õhurünnakut ja Kuld Lõvi tulepesa tekkimist, võttis tuld Niguliste altaripealse katuseharja väike tornikiiver. Siitkaudu trügis tuli kiriku katuse alla. Tuli murdis teed kiriku vaskplekk-katuse all kellade torni suunas. Kellatorni kiivri puust sõrestik süttis hästi ja põles kui tõrvik. „Kell veerand üksteist kõikus torni kiiver, kerko-kellad helisesid viimast korda. Kiiver langes maha kiriku kõrvale ja põles seal edasi. Järele jäid vaid katuse vaskpleki käägarad,“ meenutas Jõgi.

Niguliste kellatorni kiivri põlemisel lendasid marutuulega suured põlevad sõed raekoja torni kiivrisse, tornikellast kõrgemale.

Raekoja tulevalvur ei märganud kohe tule algust. Jõgi kirjutas, et tema märkas üle väljaku oma hoolealuse maja põõningul ohtu ja teatas viivitamatult raekoja tulevalvuritele. Nood kutsusid linnarahvast appi ja löid raekoja tornikella. «Raekell helises kurvalt ja kutsus nutumaiguga kodanikke tuld kustutama,» kirjeldas Jõgi.

Pärast südaööd kõikus ka põlev raekoja torni kiiver ja kukkus raksudes raekoja esisele. Kiiver riivas sealjuures telliskatust, purustas paari seina kivisäkki ja paiskas Hansa Toomase ristseliti raehärrade trepi ette. «Nägin raekoja torni kiivri kukkumist ja ruttasin vaatama, mis Vanast Toomasest sai,» kirjutas Jõgi. «Toomas oli tugevasti pihta saanud. Tema keha oli lõhki, käed kehast eraldatud, pea muljutud ja kiiver lömmis.»

Vaekoja süütas hõõgivate süte sadu

Raekoja vastas asunud vana vaekoda hävis pommitamises. Seda ei tabanud lennukimürsk ega süütepomm vaid see süttis juhuslikust lendlevast söest. Tulekahjude marutuul kandis tulepesadest välja Raekoja väljakule tohutult põlevaid süsi. „Seal oli põlevate majade kokkuvarisemisel tõeline tulesüte sadu, mööda väljakut vuhises suisa tulusademete tuisk,“ kirjeldas Jõgi. „Kui kõrvalmaja põõningult alla jõudsin ja vaekoja ette vaatama läksin, põlesid akna alla paigutatud madrats ja vatitekid, aken ja akna taga laual vanade aktide virn. Sellest tulest oleks eneseohverdamisega jagu saanud, kuid siis plahvatas aknataguses ruumis bensiininõu, mispaiskas tule laiali ja suureks. Kogu maja oli korraka tuld täis.“

Süütepommidest tekkinud tulekahjud kandusid suure kiirusega edasi, haarates puitmajade piirkondades oma valdusesse terveid kvartaleid.

Nõukogude lennuvägi heitis Tallinnale ligi 3000 pommi

•Linnale, kus toona elas ligi 133 000 inimest, sõjaolukorras peamiselt vanurid, naised ja lapsed, heitsid 300 lennukit kahes laines, kella 19.15-1 ja 3-6, ligi 3000 süüte- lõhke- ja fosforpommi.

• Rünaku peamine siht oli rahulike elanike kodud, mitte vähesed Tallinnas asunud sõjalised rajatised.

•17. märtsi politseiraporti põhjal loendati hukkunute arvuks 586, neist 223 meest, 324 naist ja 33 last; 50 saksa sõdurit ja 121 sõjavangi. Hävis ligi kolmandik linna elamispinnast ning kümnendik ajaloolisest vanalinnast. Täielikult hävis 1418 elumaja ning raskemal või kergemal määral sai kannatada 3350

elamut. Üldkokkuvõttes hävis või sai kannatada 5073 hoonet ja pea 20 000 elanikku jäi ilma oma kodust.

- Harju tänavast oli hävinud 89%, sellest lähtuvatest Vana-Posti tänavast 95%, Niguliste tänavast 75%, Kuninga tänavast 25%.

Rängalt said kannatada ka ümbritsevad kvartalid. Süttis eestluse

sümboliks olnud [Estonia teatrimaja](#), kus just enne

pommirünnakut oli alanud etendus. Põlesid Niguliste kirik, linnaarhiivi hoone Rüütli tänaval ja vaekoda Raekoja platsil.

- Rünnaku tagajärjel hukkus 554 Eesti kodanikku, 50 saksa sõdurit ja 121 sõjavangi.

]]>